

“El Jabato” i la censura

- 2 de maig del 2009 a les 18.30 h
- Sala de la Closeta, en el marc de l'exposició de la 13a edició de La Massana Còmic

Joan Ramis i Ramis

Llicenciat en història de l'art i col·leccionista de còmics

A vui ens és difícil de creure que a Espanya fa menys de quaranta anys qualsevol activitat cultural que no estigués directament prohibida estava supervisada i controlada per la censura franquista. No s'escapaven de les seves disposicions ni el teatre, ni la literatura, ni el cinema, ni la premsa, ni per descomptat els tebeos. Des del 1939 fins al 1975 tots els tebeos van patir, en major o menor mesura, la intolerància censora.

És important destacar que al llarg d'aquest període la censura no va ser uniforme; al contrari del que es podia pensar, no va suavitzar les seves directrius bàsiques amb el pas dels anys, sinó que les va endurir i radicalitzar fins al punt de quasi asfixiar el molt popular quadern d'aventures. Va ser especialment nefasta l'ordre ministerial del 30 de setembre del 1963 de la Comisión de Información y Publicaciones Infantiles y Juveniles (Cipic) en exigir, entre d'altres prohibicions, la supressió de manera radical de qualsevol escena violenta. D'altra banda, la repressió ferotge de tot allò que pogués ser considerat eròtic es va mantenir incòlume durant tot el franquisme.

Una bona, divertida i molt entretinguda forma d'observar l'enduriment sense raó de les directrius censors, aplicades de manera immediata des de les darreries del 1963, consisteix a llegir i a visualitzar detingudament aquelles sèries l'èxit de les quals va propiciar que fossin reeditades periòdicament.

En aquest sentit, un estudi comparatiu del quadern d'aventures *El Jabato* –381 exemplars publicats del 1958 al 1966– amb la primera reedició a *El Jabato Album Gigante* (1965) és molt il·lustratiu, a més de ser una radiografia immillorable que ens permetrà fer un diagnòstic demolidor de la intransigència censora.

Així doncs, m'he permès classificar en quatre grans apartats aquells elements, situacions o fets que Víctor Mora i Francesc Darnís van poder escriure i dibuixar respectivament entre 1958 i 1962, però que malauradament ja no van passar el filtre censor entre 1965 i 1967:

- A. La violència
- B. Elements sobrenaturals, misteri, terror, monstres...
- C. Màscares i emmascarats
- D. L'element femení: el paper de la dona

A. La violència

N'he seleccionat 13 exemples.

1. *Cuaderno 2*, 1958. *Album Gigante*, 1965.

Podem veure aquí un exemple d'inusitada violència. El Jabato és flagel·lat cruelment, fins a quatre fletxes arriben a clavar-se-li al cos. És clar que aquesta escena no es pot presentar així el 1965; remuntant barroerament la seqüència, es dibuixa una nova vinyeta en què veiem el vol de les fletxes però l'impacte és esborrat sistemàticament.

2 a 6. Els exemples 2 a 6 presenten certes semblances, en representar de manera realista la mort d'un personatge.

2. *Cuaderno 5*, 1958. *Album Gigante 1*, 1965. Mort del general Marco
3. *Cuaderno 30*, 1959. *Album Gigante 3*, 1966. Mort del capità Cartal
4. *Cuaderno 35*, 1959. *Album Gigante 4*, 1966. Mort del tinent Dagar
5. *Cuaderno 37*, 1959. *Album Gigante 4*, 1966. Mort del general Aurelio
6. *Cuaderno 177*, 1962. *Album Gigante 16*, 1967. Mort de Norlund

El general Marco és devorat per uns cocodrils.

El capità Cartal mor a causa de la picada d'una serp verinosa, després de mantenir una lluita dramàtica i agònica amb Jabato, que es troba greument ferit.

El tinent Dagar es precipita cap al terra en caure des d'una finestra des de certa altura.

El general Aurelio és abatut per una fletxa.

El 1962 encara era possible representar de manera realista la mort d'un personatge. Veiem com una fletxa es clava al pit de Norlund, que posteriorment és devorat per uns taurons.

Doncs bé, totes aquestes escenes ens són evitades sistemàticament a l'*Album Gigante*: o bé el personatge en qüestió no mor (Marco, Dagar, Norlund), o bé la seva mort és incomprendible (Aurelio) o absurda –a Cartal el pica una serp, així, de sobte–. En qualsevol cas es perd completament l'efecte dramàtic de l'original.

7 i 8

7. *Cuaderno 13*, 1959. *Album Gigante 2*, 1965

8. *Cuaderno 46*, 1959. *Album Gigante 6*, 1966

Els dos exemples ens mostren que les armes eren esborrades metòdicament –lluita entre Jabato i el bàrbar–, o bé la seva eficàcia distava molt de la seqüència original. L'espasa d'El Escorpión no es clava al mànec a pocs centímetres del cos de Jabato.

9 a 13

9. *Cuaderno 3*, 1958. *Album Gigante 1*, 1965. Pallissa

10. *Cuaderno 10*, 1958. *Album Gigante 1*, 1965. Pallissa

11. *Cuaderno 39*, 1959. *Album Gigante 4*, 1966. Taurus-Krulo

12. *Cuaderno 105*, 1960. *Album Gigante 9*, 1966. Jabato-Corbo

13. *Cuaderno 244*, 1963. *Album Gigante 19*, 1967. Sabres trencats

Els exemples 9 al 13 demostren de forma fefaent els abismes de ridiclesa en què era capaç de caure la censura. Fins i tot la violència *còmica* queda prohibida.

Així, Taurus ha de desistir de fer entrexocar els caps dels seus oponents i se substitueix per una vergonyosa i impresentable pallissa (9 i 10).

La lluita cos a cos entre Taurus i Krulo més aviat sembla que estiguin ballant música disco o *dance*, amb un perillós, i imprevist, matís gai després d'haver passat el filtre censor.

També és memorable el final del duel entre Jabato i Corbo, amb una destal sense tall i un superb cop de peu a l'aire amb què el nostre heroi noqueja el seu enemic.

Ni tan sols una escena tan inofensiva com la de Jabato i Taurus tirant els sabres trencats a la cara de dos energúmens se salva de la crema. És impagable aquest incompreensible "plaf" onomatopeic.

B. Elements sobrenaturals, misteri, terror, monstres...

També van haver d'eliminar-los atès que es consideraven perniciosos i nocius per a les tendres ments dels nens.

Vegem-ne els cinc exemples seleccionats:

1. *Cuaderno 7*, 1958. *Album Gigante 1*, 1965

2. *Cuaderno 49*, 1959. *Album Gigante 5*, 1966

3. *Cuaderno 50*, 1959. *Album Gigante 5*, 1966

4. *Cuaderno 66*, 1960. *Album Gigante 7*, 1966

5. *Cuaderno 234*, 1963. *Album Gigante 18*, 1967

1. Exemple curiós en què un beuratge és substituït pel poder de suggestió i evocació de la paraula. Una advertència contra les drogues, l'alcohol o els al·lucinògens? La ment delsensors és un pou de sorpreses.

2. La balda en forma de calavera desapareix i és convertida en una de convencional. L'inquietant clima de misteri que envolta la vil·la de Drusila desapareix.

3. Ni la mateixa Mort no pot escapar-se de la censura! La Mort representada com un esquelet cobert amb una caputxa negra portador de la dalla amb què va segant vides, presenta un aspecte menys cadavèric (observeu-ne les mans) a més d'haver perdut la dalla. Viure per veure-ho!
4. El monstruós peix espasa, digne precursor del tauró d'Steven Spielberg, presenta un aspecte molt més inofensiu després d'haver estat maquillat per la censura.
5. Els animals prehistòrics i altres éssers monstruosos desapareixen de cop i volta. La monstruosa granota gegant Simbok aconsegueix salvar-se miraculosament de l'extinció... per metamorfosar-se en un cocodril toscament dibuixat.

C. Màscares i encaputxats

N'he seleccionat vuit exemples:

1. Cuaderno 22, 1959. *Album Gigante 3*, 1965. Amuru
2. Cuaderno 76 i 77, 1960. *Album Gigante 11*, 1966. Changaka
3. Cuaderno 122, 123 i 124, 1961. *Album Gigante 10*, 1966. Verdugo
4. Cuaderno 150, 1961. *Album Gigante 12*, 1966. Tiburón

5. Cuaderno 164, 1961. *Album Gigante* 13, 1966. Bakirondo
6. Cuaderno 192, 1962. *Album Gigante* 15, 1966. Chacal del Mar
7. Cuaderno 206, 1962. *Album Gigante* 14, 1966. Cobra Real
8. Cuaderno 244, 1963. *Album Gigante* 19, 1967. Cara de Hierro

Una altra de les manies persecutòries censors es va centrar en l'aparició de màscares i encaputxats: es veu que van pensar que amagar la cara era de mala educació. Però sobretot que no fos que s'amagués sota la màscara algún agent comunista perillós o masó que atemptés contra l'estabilitat política o social del país.

La màscara confereix a qui la porta una aurèola de misteri. La màscara és *l'altra cara* i qui la porta és una altra persona, algú diferent, el seu altre jo.

1. Amuru amaga la seva debilitat darrere la màscara; sense ella, és algú ridícul.
- 2 i 3. Taurus i Jabato, respectivament, amaguen la seva personalitat tapant-se el cap amb una caputxa de botxí. En prohibir-se, es produeix en les dues historietes una de les situacions més ridícules i risibles de tot l'*Album Gigante*: malgrat que la seva cara és visible, ningú no els reconeix. L'estúpida suprema es produeix quan Taurus clava un fort cop a Jabato en no reconèixer-lo ni ell, ni Claudia, ni Fideo. A pesar que poden veure-li la cara perfectament!
4. Tiburón es converteix, per obra i art de la censura, en un personatge inexistent en el *Cuaderno*, un tal Sakai; assistim aquí a una lamentable tergiversació del guió original.
5. Jabato assumeix aquí la personalitat del difunt xèic tribal Bakirondo amagant la cara amb una espècie de mascareta mortuòria. A l'*Album Gigante* es prescindeix de la màscara i tot-hom el segueix prenent per l'esperit del cap assassinat.
6. Ni els goril·les de la nau *El Chacal del Mar* poden eludir les estupideses del censor de torn. Cal veure-ho per creure-ho.
7. Fins i tot l'abillament d'El Cobra Real necessita uns petits retocs el 1966.
8. L'inquietant Cara de Hierro tampoc no es lliura de ser desemmascarat. Sense cap mania, Cara de Hierro passa a ser el lletgíssim Cara Marcada.

D. El paper de la dona

N'he seleccionat cinc exemples.

1. Cuadernos 58, 59 i 61, 1959. *Album Gigante* 6, 1966. Kyo-Kyo
2. Cuadernos 177 i 181, 1962. *Album Gigante* 16, 1967. Klinga
3. Cuadernos 197 i 198, 1962. *Album Gigante* 15, 1966. Haina
4. Cuaderno 238, 1963. *Album Gigante* 19, 1967. Dona Barbuda
5. Cuaderno 248, 1963. *Album Gigante* 19, 1967. La Pantera

És possible que aquest sigui l'element més còmic, i, a la vegada, el més sagnant.

Abnegada, obedient, esposa i mare, bona mestressa de casa, femenina, supeditada al marit físicament i espiritualment. Aquestes eren algunes de les qualitats de la *dona perfecta* durant el franquisme. Amb l'enduriment de la censura la dona se'n va endur la pitjor part.

1. Les belles dones guerreres Kyo-Kyo, de trets lleugerament asiàtics –un gir més al mite hel·lènic de les amazones– s'han de convertir lamentablement en *els* Kyo-Kyo, a base de dibuixar-los barba, bigoti i tallar-los el cabell.

El duel entre Dilma, reina de les Kyo-Kyo, i Jabato es converteix en el duel entre Jabato i El General; aquest personatge anodí no és sinó la mateixa Dilma, que ha de desdoblar-se en dos personatges diferents: El General, que assumeix el seu paper de dona-guerrera, i ella mateixa com a reina. A mitjan anys 60 una dona no gosaria mai enfrontar-se en un combat contra un home.

2. Klinga, la malvada reina dels víkings, es converteix en el rei Klin. Veient com les gasta la censura, no és res que no hàgim vist. Ara bé, la furibunda baralla entre Claudia i Klinga ja no podia tenir lloc atès que una *feble dona* no hagués estat mai capaç de vèncer un home (el rei Klin, en aquest cas). Durant el franquisme, ni el més escanyolit i calçasses dels homes no hagués suportat aquesta ofensa.

3. Més del mateix. La bella traficant d'esclaus Haina es converteix en el desagradable Hassan.

4. Ni la dona barbuda del circ se'n salva!: es converteix en l'home barbut. Aquí no van haver de trencar-s'hi gaire el cap per sortir-ne ben parats.

5. La Pantera, antiga enemiga de Jabato, bella, malvada i vestida amb abillament ajustat, tenia tots el números per convertir-se en... Ho podeu endevinar? Efectivament: l'Home Pantera.